

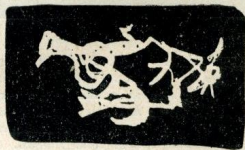
problemu trajanja

*

Andre Senije upozna ešafo
A živim ja i to je strašan greb.
Vremena ima železnih za sve,
U dimu nije pesnik pevao.

I nije otac ko sa sjna, mek,
Odomu vojnu skida mu što pre.
Vremena ima kad je sunce greb
I nečoveka rodi ovaj vek.

Mart 1918

*

I strašne sanjam snove:
Tajige crvene,
Za njima — pogurene moje
Što idu sinove.

Podigaviš plavokosog
Dečaka — majke
Vapiju na paperti,
Na steg
Purpurnom mašuci rukom golom,
Vapije bogati, ko rujna kupa,
Gori beznogog štaka
I crveni — do neba — prab,
Diže se devetim valom.

Zardali točkovi škripe,
Konj besni igra.
Sva okna vijore zastavama.
Jedno je zastrio.

Novembar, 1920

*

Ja tu knjigu namenjujem vetru;
Zdaralovima koje srećem.
Rastanak već davno da nadvičem
Glas sam pretrgla.

Ja tu knjigu ko bocu u vale,
U vihore bacam rata.
Nek putuje ona — ko sveća za praznik,
Eto tako: iz dlana u dlan.

Vetre, vetre, moji verni sredoše,
Donesi do milib,
Da obavljam svake noći u snu
Put — sa Severa na Jug.

Moskva, februar 1920

*

Ako se duša rodila krljata —
Šta su joj dvorci, knje od blata!
Šta su joj borda i Džingis Kan!
Na svetu dva ja dušmana znam,
Blizanca dva — nerazdvojno slatib,
Glad gladnih, bednih i sitost sitib!

*

Sunce je jedno, obilazi naselja sva.
Sunce je moje, ja nikome neću da dam.
Ni na čas, ni na zrak, ni na vid. — Bilo kom. Bilo kad.
Nek u mrak večiti potone i mnogi grad!

Uzeću u ruke! — Da se ne vrti u krug!
Nek sebi ispalim i srce i usne u muk!
Proždre l' ga večita noć — ja tu naći ga znam,
Sunce je moje! Ja nikom te neću da dam!

S ruskog preveo Milan A. TABAKOVIĆ

Problem trajanja, koji se u umetnosti, naročito pesničkoj, tretira posmatranjem odnosa između čovekove ličnosti i vremena, sve više privlači umetnike i oni baš baveći se njim ponajviše zadovoljavaju svoju urođenu i nesvesnu strast za razmatranjem apsoluta. Ovaj problem je izrazit problem individue i dokle god se ljudi posmatraju kao neka vrsta čopora njega ne može biti jer zahvaljujući plodenju, ljudi produžavaju vrstu i ona traje. Zanimanje problemom trajanja pokazuje zanimanje za sudbinu ličnosti. Otuda se čovek koji je prvi jasno počeo misliti o vremenu i trajanju mora smatrati prvim stvarnim misliocem o ličnosti. Iznenadnice naš cinjenica da tu istinsku brigu o ličnosti nije poveo neki empiričar nego baš transcendentalista Kant. Obarajući asocijacionistički sistem Kant je stavio naglasak na jedinstvo iskustva, a tendenciju prodiranja u smisao prostora i vremena oglasio je za urođenu i fundamentalnu.

Individua celim bićem, dubokim ja žudi za trajanjem, i ta je žudnja prirodna, ljudska, spontana. Ali spontaneitet te žudnje nije i univerzalno validan budući da sama individua može da izgubi spontaneitet. Nedavna istorija pokazala je da ljudsko društvo ide stvaranju monstruoznih sistema koji gušći spontaneitet čoveka, okivajući ga dovode do onečovečavanja i kapitalističke individualizacije jedinke. Želja za trajanjem u tom slučaju ne može biti spontana jer taj čovek nije više spontan. A baš taj zarobljeni, masinom vezani čovek, stavljen na beskonačnu traku kapitalističke produkcije, potčinjen seriskom uobličavanju ambijenata u kojima živi i u mire, skoro patološki biva opsednut željom za trajanjem. Ona za njega više nije spontana, to je njegova slamka, on silno želi da traje, bar da traje kad, već ne može da dela. Nad njim kao vitko sečivo giljotine visi prinudna smrt, automatska i seriska, na svetskim klanicama. Zato on želi da traje jer egzistiranje je i pak kakav-takav lični čin. Nespontani čovek opsednut je patetičnom i besmislenom željom za trajanjem i ona ima svog psihološkog smisla: manifestuje se kao lična želja za oslobođenjem, predstavljajući reakciju na totalitarni pritisak.

Popularnost problema trajanja videće se iz fakta da je i u nas vrlo rano došlo do njegovog uobličavanja, i da je štaviše izreka našeg pisca o trajanju postala jedna od vrlo rasprostranjenih uzrečica s poslovičkim važenjem: »Blago onom ko do vijek živi, imao se rašta i roditie.« Kada individualizirani malograđanin

rezonuje o ovoj uzrečici on neizbežno zaključuje, posuvračajući joj smisao, da onaj ko ne živi večno nije trebalo da se rada.

Prenaglašena žudnja za trajanjem kod superindividualizovanog čoveka ne dovodi nidokakvog oslobođanja ljudi, nego pretstavlja nakaznu samoživost i selektivnost: večni se život ne shvata kao mogućnost svakog čoveka nego kao ekskluzivna povlastica grupe ljudi. Taj ekskluzivitet je koncipiran teološki: svojstvo svoga bića i njegove želje uzdignuti su do univerzalne i večne realnosti, a kad je reč o drugima želja drugih ljudi se shvata sasvim objektivno pa čak i odveć skeptično. Psihološki mehanizam teološkog rezonovanja je u svojoj nedoslednosti sasvim razumljiv: čovek ne može u svojoj svesti i osećajnom aparatu da materializuje osećanja ili želje drugih i zato može da shvati samo ograničenost egzistencije drugih ljudi — svoju ne može.

Izopačena strast za trajanjem, prljava i čulno deformisana javlja se kao nekakva lična želja za oslobođenjem od istorijskih determinanti, ali je oslobođenje tu lažna pretpostavka. Jer sloboda večnog čoveka bez drugog empiričkog smisla je sloboda u zidinama. Taj se čovek može osloboditi društvenog okvira ali će pasti čulima u zagrljaj kao Hakslijev baron sadista.

(Taj štovalac nauke markiza de Sada, otkrio je tajnu večnog života kao tajnu crevnog trakta. Da bi pobegao od društvene pravde koja ga goni zbog njegovih sadističkih zlodela vlastelin pribegava kuru večnog trajanja: proždire utrobu dugovekih riba i sakriva se u pećinu ispod svog zamka. Stotine godina živi taj vlastelin i kad američki milioner poželi večni život dolazi u vlastelinovu špilju. Ondje umesto vlastelina i njegove služavke nalazi matorog dlakavog majmuna i majmunicu kako smežurani i supljli kao trula mahuna cvile, skiče i ujedaju se.

Učeni doktor cinik predočava milijarderu da se trajanje mora postizati samo kao ljudski spontana radnja, jer u protivnom čoveku preti poživinjenje. Milijarder razmisli li časak i naredi da se nastavi sa fiziološkim eksperimentima, on želi da traje bez obzira na smisao tog trajanja).

Luda totalitarna strast za superpredmećenjem je čudovišni faktor koji na subjektivnom planu određuje postupke ljudi u imperijalističkoj epopi: vodi imperijalističkih ratova ponašaju se baš kao Hakslijev milijarder i važniji im je opstanak, makar i životinjski, no razum.

Ljubav prema egzistiranju, tavorenju ispoljava se kao želja za vremenskom ekspanzijom a i kao želja za prostornom ekspanzijom svog bića. Ova želja za prostornim atrofiranjem postala je čak i fiziološki fenomen. Veruje se da danas u nekim zemljama ima na deseteke miliona odveć gojaznih osoba. Njihovoj oporbnosti i uzimanje hrane u neprirodno velikim dozama. Ako ovaj konkretni primer individualne supermajuskulacije rasmotrimo bijavjorišički videćemo da je posredni supsticija spontanijih ljudskih delatnosti. Umesto da živi društveno osoba počinje da gaji samu sebe.

Rascep socijalnog i personalnog je osnovna perverzija ljudskog, te on rezultira i problemom trajanja kad se taj problem javi u svom negativnom vidu.

Problem vremena postoji samo kao homo sapiensov problem i kao takav savsoji se u osveščivanju individualnog integritanog bića. On je prosto želja sapiensova da se dealtruizira, da perstane robovati kompaktnim opštim supstancijama, pramaglini ili krdu.

Gledano sa biološkog stanovšta može se zometni da je odnos žene prema trajanju drukčiji od odnosa muške jedinke prema njemu. Čak bi se moglo posumnjati da žena upšte ima problem trajanja. Mužjak je onaj koji čim obavi funkciju plodjenja gine, a žena ostaje da traje. Pošto žena prirodno traje trajanje je njena biološka realnost a verovatno oruda i psihička. Trajanje za nju tako nije psihički problem. Za nju trajanje nije problem samo ako posmatramo destilat prirodne igre sam za sebe, ako odbacimo bogatstva empirije i zagledamo se u biološke, funkcionalne elemente, ako tražimo celovitu silu iz jedinstvenog iskustva. Takvo posmatranje će nam saopštiti da mužjak ima problem trajanja jer biološki on ne traje, on plodi pa umire kao vilin konjic.

(Citaj »Pesme Oskara Daviča. U toj poemi divni dečak gine kao pesnik jugoslovenske komunističke ideje, gine jer se njegova rascvata društvena svest sukobljava s hiterovskim i staljinističkim vahabitima, ali elementarno, čulno on umire kao konjic, umire jer ima problem trajanja, jer trajanje nije njegova biološka realnost no želja).

Mužjaku priroda ne daje da traje, takav je njen mehanizam kad radi nag i za sebe. I kad mužjak pokreće problem trajanja on prosto otkazuje poslušnost naturalnim, nehomo sapienitnim golim mehanizmima.

(nastavak na 11 strani)

dvigs — XVIII v.

sv. tri jerarba

XVII v.

adam vukov

o problemu trajanja

(nastavak sa 7 strane)

Kad su totalitarni fireri poželili da im se ljudi kao u kamenom dobu *nesvesno žrtvuju* ne mareći za trajanje svoje, potražili su poslušnost golim naturalnim mehanizmima, pribegli su porvedanju gole biološke ideologije — rane. Oni vrlo dobro shvataju da ukidanje socijalne svesti i defikacija bioloških realiteta ukida žudnju dubokog ja za trajanjem. O-tuda je i divljačko gušenje spontane umetnosti jedan od niza totalitarnih pokušaja ukidanja svesti o tajanju, društvene svesti. Poetska logika u-ništava se biološkom logikom: Jedes Tier paart sich nur mit einem Genossen der gleichen Art. Meise geht zu Meise, Fink zu Fink, der Storch zur Störchin, Feldmaus zu Feldmaus, Hausmaus zu Hausmaus, der Wolk zur Wölkin usw.

Ova biološka logika da poljski miš može živeti samo s poljskim mišem, a kućni samo s kućnim, pretstavlja logiku koja se može nazreti iza današnje tragične podeljenosti sveta. To je logika biološka a izraženo u društveno-političkim terminima ona je totalitarna.

Želiti trajanje prostim okazivanjem poslušnosti biološkom mehanizmu nikako ne znači biti čovečan na jedan način koji bismo mogli ceniti kao estetski vredan. Prosto okazivanje poslušnosti totalitarnom mehanizmu smrti sa klasičnom je jasno-

ISPRAVKA

U prošlom, 52-om broju omaškom je izostavljeno ime prevodioca pesama Tadeusa Ruževiča i pesme «Mladost Cirila Zlobeča. Pesme navedenih autora preveo je s poljskog, odnosno sa slovenačkog jezika Petar Vujičić.

Ovom prilikom Redakcija se izvinjava prevodiocu zbog ovog slučajnog propusta.

ćom obradeno u pripovetci Borhertovoj — «sus više neće da kopa». Ova priča pretstavlja epos naših dana i otklikava svojim jednostavnim kvalitetom mnoštvo kvanitativnih manifestacija današnjeg sveta koje su sve prožete jednim osnovnim otporom čoveka biološkom mehanizmu usmrćivanja.

(Kunjavni vojnik Isus zadužen je na Istočnom frontu da kopa grobove. On mesecima zariva ašov u smrznutu zemlju, pretvoren u roba smrti, i nikakav drugi smisao za njega ne postoji. Svojim ašovom taj setni vojnik otvara put ljudima s kojima živi, uvodi ih na slepi drum konačnosti, zatučen i obuzet melanholijom.

Jednog dana on odbija da kopa. Saslušavaju ga, prete mu, pitaju ga za razloge, ali on razloga nema, on pošto neće da kopa).

Ova savremena priča je paradoksn svoje vrste: Isus neće da kopa, odbija sili poslušnost, neće da služi smrti, neće dakle da ubija pa je teoretski zato antifasista, čovekoljubac i estetski vredan lik. Međutim mi izrikom tvrdimo da je to prosto odbijanje da se služi animalnoj ideji jednako samoživjivoj individualizaciji. U Isusovoj pasivnosti se ne vidi želja da se traje radi drugih. On beži iz ropstva smrti i animalnog biološkog mehanizma i zato se može pretpostaviti da je njegova nesvesna želja i motiv baš želja za trajanjem. Ali tragedija je u tome što on hoće nesvesno da traje, baš kao što je sve do maločas nesvesno služio sistemu nesvesnog žrtvovanja. On odbija poslušnost tom sistemu da bi se uvekao u sebe. On se ne bori protiv animalne ideje i ne zamenjuje je ljudskom idejom tojest neidejom — suštinom ljubavi.

On ne želi da nade sadržaj života, on traži samo trajanje, tojest formu života. Umesto da devalorizira vreme on ga valorizira! Vreme mu nije sredstvo, on se pretvorio u insektu čija je jedina strast trajanje

a jedini sadržaj vreme koje bi on želeo večno da ima.

(Umetnik koji iznade pasivne oblike egzistiranja otkriva ustvari a-trofiranu, izopačenu, i perverznu strast za trajanjem. Pošto je problem trajanja odista jedan od osnovnih umetnikovih rudnika, to će umetnik neizbežno stvarati dela s pasivno egzistencijalnim bićima pa će i njegovim junaci a s njima i on sam nesvesno žudeti za trajanjem, biće na neki način nečovečni.

Ipak bismo želeli da odmah izdvojimo umetnika od njegovih ličnosti. Kafka je stvorio apsolutno pasivna bića. Kafkini junaci su polarizovani u vakuumu pasivne agresije pa je razumljivo da je i sam umetnik intenzivno proživljavao stanja svojih junaka, i da je čak sve svoje karaktere stvorio na osnovu svojih psihičkih sadržaja. A ipak taj umetnik nije identičan svojim junacima, on je štaviše aktivno biće čiji je ideal socijalno trajanje. Evo kako Kafka sam osuđuje totalitarno, biološko trajanje insekatskog sveta i kako mu suprotstavlja umetnikovu socijalnu koncepciju trajanja:

Gustav Janouch u knjizi «Gespräche mit Kafka» kaže na jednom mestu kako je sa Kafkom razgovarao o Platonovom idealnom uređenju države. «Ja sam» kaže Janouch «zaključio čitajući Platonovo delo da je pesnik svoju Državu derivirao iz Zajednice.

Kafka reče: «To je sasvim razumljivo. Pesnik pokušava da ljudima pridoda druge oči i da time preinači stvarnost. Zato su pesnici zapravo državnoopasni elementi jer žele da je promene. Država i sa njom sve njene poslušne sluge žele naime samo da trajau. Ovaj pesnik insekatskog sveta uistinu je bio svesni borac protiv totalitarne države i njene koncepcije trajanja, i sasvim joj je jasno suprotstavljao državu koja se ne razdvaja od Zajednice, od socijalnog organizma. Samo zahvaljujući svojoj aktivnoj svesti umetnik je mogao da shvati smisao stanja u kome žive žrtve totalitarne države, jedan krajnje alijeniran smisao jednog apsolutno pasivnog stanja.

*

Jednoga dana kad se čovekova brzina i brzina svetlosti izjednače (?) problem trajanja će izgubiti svoj sadašnji vid. Ali danas je osnovni čovekov zadatak baš devalorizacija vremena.

Znam da sada pišem ovako jer sam se disciplinovao i primorao da se rugam želji za večnim životom, i znam da ću čim me uhvati reuma ludu želiti da živim, ali ostajem kod izjave da je cenjenje vremena biološki i robno-novčano fetišiziranje vremena, i to u najvulgarnijem smislu izreke «vreme je novac».

Sekundi su postali zlatnici i ko ih ima više, više vredi. Čovek ne želi da istroši svoje zlatno runo jer ga nisu svi istrošili. Problem trajanja sa svojim fetišiziranjem vremena koje čoveku kao individui preostaje, neizbežno uključuje ljude u uzorak ponašanja u koji ih bacaju i robno-novčani odnosi sa svojim fetišiziranjem novca. Kao što je klasični robnonovčani aliéné (tvrdica, lihvar, imućnik i svaki rob novca) ophrvan zavisivju prema onima koji imaju novac tako je i rob trajanja njom okužen. Buržoa je spreman da ubija radi novog kapitala pa je i subjekt koji žudi večni život spreman da ubija radi svog trajanja. Kad buržoa vidi da mu izmiče novac on pada u grozni afekat obezvlašćenog, podivlja, u krvi tenkovima guši pobune i revolucije, kasapi, grize, besni i kao francuski general, onaj čuveni francuski general koji je bio guverner Alžira, uzaludno se kandidovao za predsednika republike i ugušio junsku pobunu: — Luis Eugène Cavaignac Isto tako i vod hidrogenske sile koji žudi za trajanjem može da se uplašiti pred sopstvenom smrću i da padne u subjektivni afekat obezvlašćenog, da oseti kako mu izmiče zlatno vreme, da podivlja i uništi čovečanstvo s pomisliju: kad ja nestajem nek nestaju i ostali. Bombu zato treba oseti iz subjektivnih ruku jer je subjekt gnjio, izjedea individualističkim porokom, strašću za trajanjem po svaku cenu.

MRTVO STOLJEĆE

Mrtvo stoljeće ustaje
s bijelom zorom na čelu
ko redovnica.
Strašno i tibo!
Suprotstavite se smrti.
Smrti!
Smrti!
Utapljam se.

CIRKUS KLUDSKY, SJEDALO BR. 461

Cirkus.
Galerija.
Sjedalo br. 461.
Kolombina
se solaci, solaci.
Svi gledaju.
Nitko ne vidi,
da se drži zubima.
Penje se. Već je pod šatorom.
Masne primjedbe.
Požudan smijeh.
Sad spušta i zadnji veo.
Oni je gledaju.
Grizu očima
njeno tijelo meko.
Plješću.
Lijepa bedra ima.
Valovita prsa.
Plješću,
i podsmjehuju se
njenoj patnji,
i sramote je.
Vidite: životinja
plješće čovjeku.
Čovjek je životinja.
Životinja je čovjek.
Ventil puca.
Lavovi bjesne.

Sa slovenačkog preveo
Branko HEČIMOVIĆ

Srećko KOSOVEL

ČOVJECU S ONU STRANU UMA

Tvoje su oči mrtvorodena zvana u oluji svijeta.
Hladan putuješ zemljom u kojoj za te nema nadabnuća.
Tvoj korak ponire prazno u snijegove bespuća.
sam si u prostoru strašnom, zgažena crna planeta.

Nevidljiv pjevač odveo je bod tvoj u mrak šuma
i sad si brat paprati. Misao ti je korov, i jezik sjena.
Sad si brat bića što tumaraju, i sam zvijer uvrijeđena
na kraju s onu stranu sunca, na cesti s onu stranu uma.

Tko je to zaronio tvoje tijelo u tamdre sna
turobnu istinu otkriješ ubu ludog princa?
Ti si ugledao na istom grotlu cvijet i zločinca,
i mrtvi sanjar u tebi samo još bolnom slutnjom zna

da je Ljepota negdje na križ razapeta,
da su okrvavljene zore i proljeća okaljane.
O, pokrij usta mukom, sam usred zazidanih dana
tvoj glas je mrtvorodeno zvano u oluji svijeta!

Vesna PARUN

RUKA

Vetar — valcer leluja
pet malib igratiča — grančica.
Uokvirene u ogledalu
blešte.
Teški orman zavidi im na veštini.

Pet malib igratiča
tuguje u belini.

NEVINOJ LIVADI

ne boj se
misam došla da te silujem
došla sam da me opiješ
daj mi naruče tvog mirisa
obuci me u suze od lišća
lepotom me nabrani
rosom napoji

primi me rukama od cveća
i uspavaj na laticama

Dolores ČAČE